

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Голдобіна К.Б.

Україна, м. Запоріжжя, КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР, науково-методичний центр позашкільної освіти

Актуальність формування громадянської свідомості дітей та підлітків як одного з головних завдань освіти та виховання сьогодні зумовлюється процесом відродження української нації. Саме на базі демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України задля розбудови й удосконалення демократичної держави, громадянського суспільства. Важливим є питання формування громадянської відповідальності особистості, що пов'язана з персональною відповідальністю кожної конкретної людини за свій особистий внесок у процес суспільних перетворень.

Громадянське суспільство потребує активних і відповідальних громадян, яким притаманна громадянська культура, громадянська свідомість, потреба в суспільно-корисній діяльності, почуття обов'язку, патріотизму, справедливості, вміння робити свідомий моральний вибір. У змісті громадянського виховання інтегруються етичні, правові, політичні, економічні, екологічні та інші знання, а також моделювання практичних життєвих ситуацій, тому створення педагогічних умов для громадянського самовизначення підростаючого покоління у виховному просторі освітніх закладів - дуже важливе завдання сучасної педагогіки. Саме такі умови можуть бути створені в позашкільних навчальних закладах, які характеризуються всебічними зв'язками з іншими соціальними інститутами і є значущим елементом соціально-культурного середовища для дітей всіх вікових груп.

Мета статті: показати потенціал виховного простору позашкільних навчальних закладів щодо формування громадянської свідомості та відповідальності у дітей та підлітків засобами громадянського виховання.

Громадянське виховання складають моральна, політична та правова культура, почуття власної гідності, внутрішньої свободи і водночас вболівання за суспільні ідеали, за пріоритети держави, благо свого народу і його дружні взаємини у світовому співтоваристві.

Невід'ємною частиною громадянської свідомості є громадянська відповідальність. В основу визначення поняття «громадянська відповідальність старшокласників» покладено сутність поняття «відповідальність», що, за визначенням О. Л. Кононко, є здатністю покладати на себе обов'язок за когось, щось, діяти відповідно до цього рішення, свідомо аналізувати свої переживання та наміри, готовність відповідати за наслідки своїх рішень і дій [3, с.195]. Аналіз психолого-педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що сутність почуття громадянської відповідальності розглядається як переживання щодо відповідності наслідків власної діяльності громадянському обов'язку [2, с.66].

Ефективність громадянського виховання залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Виховні зусилля повинні бути спрямовані на здобуття дітьми та підлітками громадянських знань, досвіду громадянських вчинків і переживань, основних громадянських умінь, формування особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, визначених системою завдань громадянського виховання. Досить плідним у цьому сенсі виявився педагогічний тандем культурно-дозвіллевої та соціально-педагогічної діяльності у позашкільлі: вони тісно пов'язані в повсякденній практиці і мають багато спільного в своїх теоретичних позиціях.

Запровадження тем патріотичного спрямування до культурно-дозвіллевої сфери позашкільної освіти шляхом проведення інтерактивних форм діяльності (шоу-проектів, квестів, ігор – дозорів), конкурсів-караоке народної та сучасної української пісні, виконання творчих завдань надає можливість використовувати емоційний компонент як рушійну силу соціального розвитку особистості. Комплексні форми позашкільної роботи, звернені безпосередньо до емоційного сприйняття, допомагають цілеспрямованому формуванню у підлітків патріотичних почуттів, уявлень про громадянські якості особистості, впливають на формування оцінки себе як громадянина своєї країни. Тому психолого-педагогічна підтримка громадянсько-патріотичних настроїв педагогами – позашкільниками є необхідною умовою формування емоційно позитивної позиції у ставленні до Батьківщини, подолання індивідуального відношення до її проблем, пробудження почуття громадянської відповідальності [1, с.15].

Реалізація виховного потенціалу позашкільних навчальних закладів з формування громадянських ціннісних орієнтацій у дітей та підлітків може здійснюватись шляхом:

- створення та функціонування органів учнівського самоврядування як механізму соціалізації дітей для формування в них активної життєвої позиції шляхом залучення

до громадських справ на засадах особистої зацікавленості, забезпечення потреби в самореалізації, самовираженні, співучасті;

- створення дитячих інформаційно-творчих медіа агентств (вони допомагають підліткам відстоювати свої інтереси, звертатись до громадської думки, включатись в систему масової комунікації шляхом створення медіа-проектів та участі у державних та громадських зустрічах, прес-конференціях, обговореннях);

- реалізації регіональних краєзнавчих програми або проектів (основною метою таких програм є виховання у юних запоріжців гідного відношення до міста, патріотизму, гордості за приналежність до славних козацьких коренів; залучення широкого загалу дітей до вивчення історії, культури та природи Запорізького краю; виховання дбайливого ставлення до культурної спадщини, до відродження, збереження природи, виховання культууроохоронної свідомості; привертання уваги громадських та державних установ, засобів масової інформації до проблем міста);

- проектної діяльності дитячих рад, спрямованої на соціально-значущі та корисні для закладу, міста, району, селища справи (благодійні, волонтерські, суспільно-корисні заходи тощо);

- організації діяльності школи лідерів, які є універсальним виховним простором для розвитку лідерських якостей вихованців та створюють умови для реалізації лідерського потенціалу підлітка тощо.

Продемонструвати власні знання та ціннісні орієнтації в умовах позашкільного навчального закладу діти та підлітки можуть з використанням діалогічних форм роботи (дебати, аргументовані дискусії, «круглі столи з гострим кутом», моделювання та реальне «проживання» ситуацій морального вибору, учнівські конференції, публічний захист позицій письмової роботи), які не лише розвивають комунікативні навички, а й впливають на розвиток громадянської позиції, формування громадянського мислення. Більш ефективному вирішенню таких завдань сприяло б залучення до обговорення тем громадянського змісту представників органів влади, місцевого самоврядування, засобів масової інформації [4, с 20].

Таким чином, можемо побачити чималий потенціал позашкільних навчальних закладів щодо формування громадянської свідомості та відповідальності у дітей та підлітків засобами громадянського виховання. На виконання пріоритетних освітніх завдань позашкільні навчальні заклади шляхом застосування відповідних виховних технологій і організаційно-педагогічних форм реалізують можливість впливати на

соціально становлення учнівської молоді, формування громадянської свідомості та виховання громадянської відповідальності дітей та підлітків. Від того, якою буде молодь сьогодні, які цінності становитимуть ядро її свідомості, від того, наскільки молоді люди будуть готові до нового типу соціально відповідальних відносин, залежить, яким буде майбутнє нашої країни.

Література:

1. Бондаровська В. Лідерство: деякі психологічні правила // Завуч. — 2003. — № 32 (182).
2. Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. посібник / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева та ін. — К. : ІЗМН, 1997. — 250 с.
3. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / О. Л. Кононко. — К. : Світлич, 2009. — 208 с. — Бібліогр. : С. 194-202.
4. Програма Федерації дитячих організацій України "Я - Родина-Батьківщина" // Позакласний час. - 2004. -№ 9-10. - С. 20-26
5. «Про перспективи розвитку органів учнівського самоврядування в умовах динамічних суспільних змін» Лист Міністерства і освіти України від 08.12.2010 N 1/9-892
6. Положення про учнівське самоврядування у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.